

Visst svinn får man räkna med?

Skolplikt i all ära, men varför följer vi inte upp våra barns rätt till utbildning?

Sammanfattning

Våren 2016 har TNS Sifo, på uppdrag av Prestationsprinsen och Skandias stiftelse Idéer för livet undersökt total frånvaro i grundskolan under höstterminen 2015. 487 skoledare och 186 kommuner har svarat på frågor om hur de för statistik, följer upp och arbetar med oanmäld och anmäld frånvaro. Kommuner har tillfrågats då de är ytterst ansvariga för att deras skolpliktiga barn får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Med undersökningen som grund har vi kommit fram till följande:

- Undersökningen indikerar att över 50000 elever (mellanstadiet och högstadiet) har en stor frånvaro i Sverige idag, över 14000 av dem har en frånvaro på över 20 % och mer än 38 000 har en frånvaro på mellan 10–19 %. Tidigare undersökningar visar att en del av dessa inte alls går till skolan under lång tid, så kallade ”hemmasittare”¹. Det trots att vi både har skolplikt och att alla barn i Sverige har rätt till grundläggande utbildning i allmän skola².
- 80 % av skolorna, men bara 54 % av kommunerna i vår undersökning samlar in statistik över frånvaro. Så gott som alla skolor och kommuner följer upp problematisk frånvaro (99 %). Vi ställer oss frågan hur frånvaron kan vara så stor då 99 % följer upp och agerar? Kan det vara så att det sätt skolor och kommuner arbetar på inte riktigt fungerar?
- 71 % av kommunerna och 63 % av skoledarna anser inte att riktlinjer från skolmyndigheterna är tillräckligt tydliga. 62 % av kommunerna och 65 % av skoledarna får inte fullt ut det stöd de skulle behöva. Det framstår som tydligt att såväl kommuner som skolor har behov av stöd och riktlinjer i sitt arbete med problematisk skolfrånvaro, som skolmyndigheterna inte tillgodoser.

1 Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor, 2016, Skolinspektionen; Medlemsundersökning om skolgången, Autism- och Aspergerförbundet 2016.

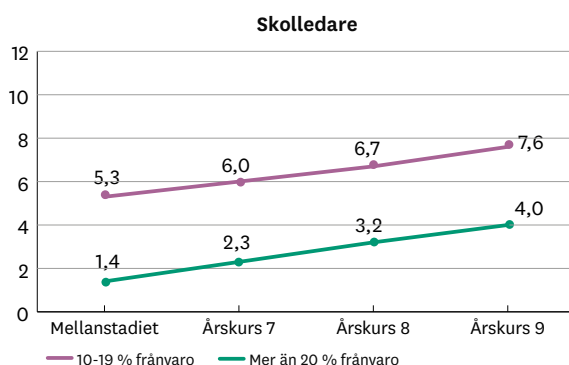
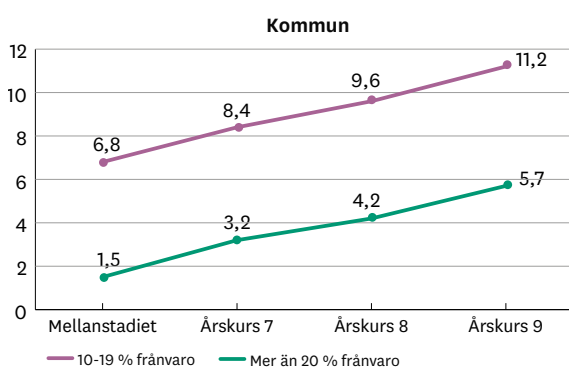
2 Skollagen kap 7 21§.

Prestationsprinsen

Idéer för livet
skandia :

Elevernas totala frånvaro

Källa: TNS Sifo undersökning för Prestationsprinsen, april 2016.

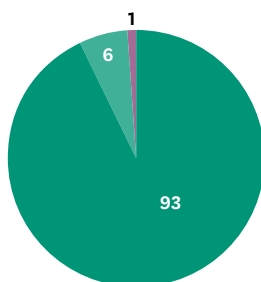
Undersökningen visar att frånvaron ökar med åldern, samt att kommunerna genomgående uppskattar frånvaron som högre än vad skolledarna gör. I våra följdfrågor framkom att de flesta kommuner (76 %) och skolor (90 %) följer upp både oanmäld och anmäld frånvaro.

Om svaren kan antas gälla för hela Sverige indikerar³ skolledarnas svar att över 50 000 elever har en stor frånvaro i mellan- och högstadiet. Om kommunernas svar kan antas gälla hela riket, så har vi över 70 000 elever med stor frånvaro. Siffrorna nedan utgår från skolledarnas svar (kommunernas motsvarande svar presenteras inom parentes).

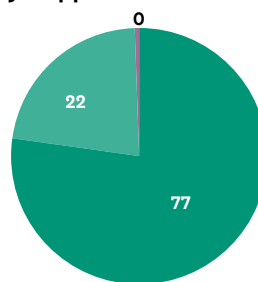
- Över 14 000 (ca 18 000) elever skulle ha en frånvaro på över 20%
- Mer än 38 000 (över 50 000) elever kan antas ha en frånvaro mellan 10–19%
- Bara i åk 9 skulle knappt 8 000 (över 11 000) ha en genomsnittsfrånvaro på ca 2–4 veckor eller en halv till en heldag i veckan under höstterminen (10–19%).
- Drygt 4 000 (knappt 6 000) elever i åk 9 skulle i genomsnitt varit borta en hel dag varje vecka, eller mer än 4 veckor under höstterminen. Om elevens frånvaro varit sammanhängande, så har den varit mer än en hel månad, så kallad "hemmasittare" enligt Skolverkets definition i sin rapport från 2010 (>20 %).

Här konstateras en stor skillnad från Skolverkets siffra år 2010 på 1650 barn och Skolinspektionens rapport från i år på 1 700 elever (i hela grundskolan) med en oanmäld frånvaro på över en månad (ca 20 %). Skolinspektionens kartläggning visar också att 18 000 elever har ogiltig upprepad ströfrånvaro (12 000 elever 2010)⁴. Vårt estimat är att mellan 50 000 och 70 000 elever har en frånvaro över 10 %. Den stora skillnaden från Skolinspektionens totala siffra på 20 000 förklaras förmodligen till största del av att vår undersökning inkluderar anmäld frånvaro. Den stora ökningen i såväl Skolinspektionens som våra siffror kan ha flera förklaringar, exempelvis att frånvaron faktiskt ökat och en bättre uppföljning görs. Anmäld frånvaro är frånvaro som vårdnadshavare rapporterat i skolans närvarosystem. Oanmäld frånvaro är sådan som inte rapporterats.

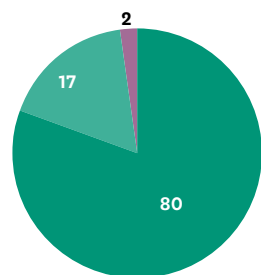
Hur kommuner och skolor följer upp frånvaron

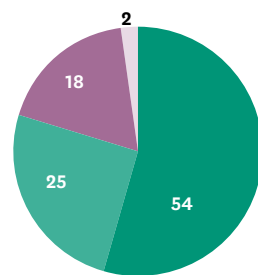
Skolledare: Följer upp och agerar vid problematisk frånvaro.

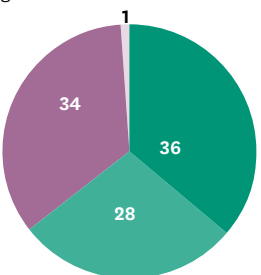
Kommun: Följer upp och agerar vid problematisk frånvaro.

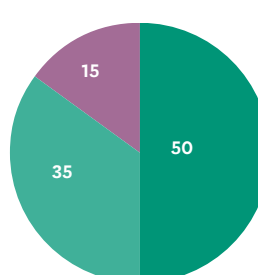
Skolledare: Sammanställer och analyserar regelbundet eller minst en gång per termin statistik gällande elevfrånvaro.

Kommun: Samlar eller får löpande statistik från grundskolorna gällande elevfrånvaro.

Skolledare: En särskild funktion eller befattning som är dedikerad åt frånvarofrågora och elever med problematisk frånvaro (alltså inte mentor eller klasslärare eller liknande).

Kommun: En särskild funktion, organisation eller aktivitet som stötar skolorna i sitt arbete med elever som har problematisk frånvaro?

Ja Ja, delvis Nej Tveksam, vet ej

Källa: TNS Sifo undersökning för Prestationsprinsen, april 2016.

3 Våra beräkningar bygger på antal elever enligt tabell grundskolan – elevstatistik, läsåret 2015–2016, hela riket, SIRIS, Skolverkets Internetbaserade Resultat- och kvalitetsinformationsSystem.

4 Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor, 2016, Skolinspektionen, Skolföräldra och vägen tillbaka, Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv, Skolverket 2010.

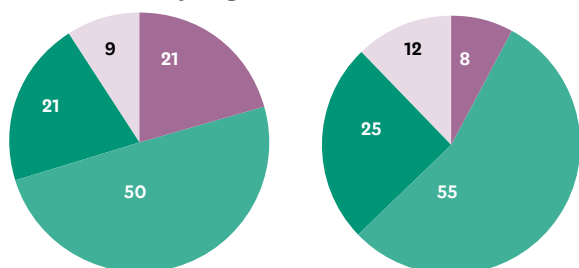
I vår undersökning framkom att 80 % av skolledarna sammanställer och analyserar sin frånvarostatistik minst en gång per termin, men bara drygt hälften av kommunerna samlar löpande in statistik (54 %). Samtidigt svarar hela 99 % av såväl skolor som kommuner att de helt eller delvis följer upp och agerar på problematisk skolfrånvaro. På frågan om det finns en särskild funktion dedikerad åt problematisk skolfrånvaro svarar 36 % av skolorna och 50 % av kommunerna ja i vår undersökning. På kommunnivå ligger detta ansvar oftast inom den centrala elevhälsan (84 %) eller centralt pedagogiskt stöd (45 %). 34 % av kommunerna låter friskolor ta del av den stödjande verksamheten.

Så hur kan frånvaron vara så stor då 99 % följer upp och agerar? Det verkar som om skolornas och kommunernas arbetssätt inte riktigt fungerar. Citaten gavs i undersökningens öppna frågor:

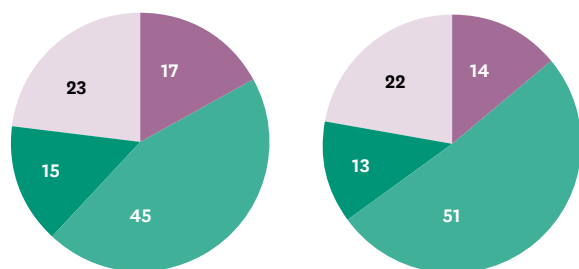
”Kommunen har inte koll på hur många elever som uteblir från skolan varje dag. Man har inga riktlinjer eller tjänstemän ansvariga för skolfrånvaroproblematiken.” (skolledare)

”De [kommunen] följer inte upp. Det finns inga resurser och kompetens till detta arbete. Det vore bra om det fanns stöd till rektors arbete kring frånvaro.” (skolledare)

Stöd från skolmyndigheterna

... har tydliga riktlinjer från Skolverket, Skolinspektionen eller SPSM om hur ni ska följa upp och arbeta med frånvaron.

... kan få det stöd ni skulle behöva från Skolverket, Skolinspektionen eller SPSM om hur ni ska följa upp och arbeta med frånvaron (i grundskolan).

■ Ja, helt och hållet ■ Ja, delvis ■ Inte alls ■ Tveksam, vet ej

21 % av kommunerna och 25 % av skolledarna tyckte att de helt och hållet har tydliga riktlinjer från Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) om hur de ska följa upp och arbeta med frånvaron. Samtidigt anser 21 % av kommunerna och 8 % av skolledarna att sådana riktlinjer inte finns alls.

”Kommunen följer inte upp skolpliktsärenden. Vi skulle behöva riktlinjer för ärendehantering och hur vi ska/kan/bör arbeta för att få tillbaka eleverna till skolan.” (skolledare)

15 % av kommuntjänstemännen och 13 % av skolledarna tycker att de helt och hållet kan få det stöd de skulle behöva från Skolverket, Skolinspektionen och SPSM. 17 % respektive 14 % svarar att de inte får något stöd alls.

”Begränsade stöddinsatser vid hög frånvaro. Det ligger nästan uteslutande på skolan att agera vid hög frånvaro och mycket litet eller inget stöd ges från andra” (skolledare)

Svaren ”Ja, delvis” och ”inte alls” visar att 71 % av kommunerna och 63 % av skolledarna inte anser att riktlinjerna är tillräckligt tydliga. 62 % av kommunerna och 65 % av skolledarna svarar att det inte fullt får det stöd de skulle behöva.

På frågan om skolledare och kommuner ansåg att det finns kompetens och resurser att hantera problematisk skolfrånvaro i grundskolan var svaren:

- 14 % på kommunnivå ansåg att kompetens finns, 21 % hos skolledarna.
- 16 % på kommunnivå och 22 % på skolledarnivå ansåg att de har tillräckligt med resurser för att arbeta med frånvaron förebyggande och strategiskt.

Det framstår som att en majoritet av skolorna och kommunerna har behov av bättre stöd och tydligare riktlinjer i sitt arbete med problematisk skolfrånvaro som inte skolmyndigheterna tillgodoser.

Bakgrund

I Sverige har alla barn upp till 16 år en lagstadgat rätt till utbildning, en rättighet som också följs av en skyldighet – skolplikten⁵.

I FN:s barnkonvention⁶ (artikel 28–29) står att landet ska erkänna barnets rätt till utbildning och att grundutbildning ska vara obligatorisk och kostnadsfri. Landet ska arbeta för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och att antalet studieavbrott minskar.

5 Skollagen kap 7 21§.

6 Barnkonventionen finns att läsa på Barnombudsmannens webbplats, avläst 30/5 2016 <http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/konventionstexten/>.

Det är rimligt att anta att frånvaro leder till låga, eller ofullständiga betyg. I Social Rapport från 2010⁷ konstateras att barn med låga, eller ofullständiga betyg från grundskolan är en riskgrupp för framtida psykosociala problem, oavsett socioekonomisk uppväxtbakgrund. Idéer för livets studier visar att utanförskapet har ett pris, ända upp till 10–15 miljoner per person under en livstid, om det går illa⁸. Till det kommer mänskligt lidande och alla barn och unga, som på grund av begränsade möjligheter efter skolgången, inte får chans att bidra med sin fulla potential. Det är viktigt att våra barn får gå i skolan.

Slutsats

Vår undersökning indikerar att många elever har en stor skolfrånvaro. Skolfrånvaro ingår inte i den officiella statistik som Skolverket samlar in. 80 % av skolorna, men bara 54 % av kommunerna i vår undersökning samlar in statistik över frånvaro. Så gott som alla skolor och kommuner följer upp problematisk frånvaro (99 %). Samtidigt är det oroväckande att så många som 60 – 70 % av kommunerna och skoledarna i sitt frånvaroarbeta efterfrågar bättre stöd och tydligare riktlinjer från skolmyndigheterna.

Prestationsprinsen och Idéer för livet föreslår att:

- *Skolverket bör få i uppdrag att samla in närvarostatistik på samma sätt som de samlar officiell statistik på andra områden.*
- *kommunerna bör föra egen statistik och säkerställa skolgång för samtliga skolpliktiga barn i kommunen, på ett liknande sätt som det kommunala aktivitetsansvaret.*
- *skolmyndigheterna får i uppdrag att utveckla tydligare riktlinjer och mer utvecklat stöd till kommuner, huvudmän och skolor. Detta för att skolpersonal och ansvariga tjänstemän ska få verktyg, kompetens och resurser att hantera problematisk skolfrånvaro, så att alla barn kan fullgöra sin skolgång och få möjlighet att uppnå sin fulla potential.*

Om ett barn får sin rätt till utbildning tillgodosedd eller inte, får inte bero på vilken skola man går i, i vilken kommun man bor, om man går i friskola, kommunal skola eller annan skola, vilken rektor eller vilka vårdnadshavare man har. Vår undersökning tyder på att det kan vara så idag.

Kan vi säga att Sverige lever upp till sina lagar och barnkonventionen vad gäller våra barns skolgång?

TNS Sifo-undersökningen och vår analys presenteras av Prestationsprinsen och Skandia Idéer för livet (analysen är skriven med kursiv text). Detta är en utdrag av rapporten Visst svinn får man räkna med? Skolplikt i all ära, men varför följer vi inte upp våra barns rätt till utbildning?

Läs mer på www.prestationsprinsen.se eller www.ideerforlivet.se

⁷ Social rapport 2010, kap 7 Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn, Socialstyrelsen.

⁸ Utanförskapets pris webbplats <https://www.utanforskapetspris.se/om-utanforskapets-pris/> avläst 30/5 2016.